

Проф. др БРАНКО БОШКОВИЋ

ПРЕДЛОГ ПРОЈЕКТА ЗА ПРОУЧАВАЊЕ ГОЛОГ ОТОКА

Прейходне найомене

Пројекат за проучавање тзв. голооточког времена не може се свести само на затварања и на логоре за комунисте који су слиједили идеје пролетерског интернационализма и као такви изјаснили се за Револуцију Коминформа из 1948. године. Тзв. голооточко вријеме, названо тако по Голом отоку (острво на Јадрану) на којем се налазио најзлогласнији логор за комунисте - интернационалисте од 1948. до 1962. године, само је персонификација раздобља од 1948. па све до 1990. године, када грађани Југославије нијесу могли, па ни смели, мислити својом главом и своје мисли репродуковати, ако су оне биле у супротности са политичким и идејним погледима партијске и државне врхушке.

Исто тако, пројекат о тзв. голооточком времену био би једностран, ако би се пошло од истористичког набрајања чињеница, па је зато нужно ући у суштину друштвено-економских односа и политичких прилика у Југославији до доношења Резолуције Коминформа 1948. године, да би се ушло у суштину узрока и мотива за доношење такве Резолуције, анализирајући дио по дио, и донијело објективне судове о њој на основу животне праксе. У циљу свестраног сагледавања оних историјских збивања која су улиједила послуже доношења Резолуције Коминформа, потребно је вршити њихову компарацију са садржином Резолуције, да би се сагледале коначне посљедице колико су оне скопчане са садашњом рестаурацијом капитализма и за разбијањем СФР Југославије као државе.

У циљу објективног сагледавања ових збивања неопходно је критички сагледати досадашњу историографију, која обилује субјективизмом.

Придржавајући се поменутих критеријума овим путем дајемо предлог пројекта који се може допунити, проширити и скратити од стране

колегијума којег одреди Црногорска академија наука и умјетности у Подгорици, као организатора израде овог пројекта.

Увод

Обнова земље од ратног пустошења и ентузијазам широких народних маса. Друштвено-економске мере: конфискација, секвестар, национализација крупних предузећа (крај 1946), национализација ситне индустрије, занатства и трговине (април 1948) и карактер, аграрна реформа и колонизација (пресељено за Војводину око 20.000 породица). Образовање сељачких радних задруга и њихов крах. Успостављање планске привреде: изградња индустрије, енергетике и саобраћаја, планска расподела и размена. Устав од 31. јануара 1946. године и његово државноправно, национално и социјално обележје, признавање свих врста својинских односа, право државе на контролу приватне својине.

Прве негативне појаве: лева скретања у спровођењу друге национализације и у образовању сељачких радних задруга. Неуспостављање власти радничке класе и сељаштва на читавој државној лествици, као наредни корак ка успостављању социјалистичких друштвено-економских односа и задржавање монопола власти у рукама КПЈ. Почетак бирократизације Партије и државног руководства. Одвајање руководства од народа и од партијске базе (посебни магацини), спречавање борбе мишљења и недостатак колективног руковођења. Уздицање култа личности. КПЈ делује још као идеална партија.

На спољњем плану: западна буржоазија на власти прокламује "крсташки рат" комунизму. У априлу 1949. образован Северноатлантски пакт (Нато-пакт). Покушаји симбиозе социјалистичких држава, као противтежа Северноатланском пакту. Неуспели покушаји образовања федерације или конфедерације од Балтика до Јадранског и Егејског мора и образовања балканске федерације (Југославија, Бугарска, Албанија), кадровска комбинаторика и неслагања. Колико су покушаји прожимања социјалистичких држава оправдани с обзиром на груписање капиталистичких држава у циљу уништења социјалистичких земаља?

Образовање Коминформа

Нужност обједињавања и јединственог сагледавања комунистичких партија на бази пролетерског интернационализма, на супрот свјетској буржоазији која је јединствена против радничког покрета и социјализма у целини.

Разговори Стаљина и Јосипа Броза о оснивању консултативно-саветодавног тела комунистичких партија. Оснивање Коминформа септембра 1947. године у Пољској, којем присуствују представници ко-

мунистичких партија Совјетског Савеза, Пољске, Чехословачке, Румуније, Бугарске, Мађарске, Југославије, Француске и Италије, за седиште Коминформа одређен Београд.

Критика југословенског партијског руководства почетком 1948. године, преписка, одбијање критике, хапшење Сретена Жујовића и Андрије Хебранга, спровођење истраге.

Резолуција Коминформа из 1948. године

Сазив Информативног бироа Коминформа и његово одржавање у Букурешту 20-22. јуна 1948. године. Одбијање руководства КПЈ да присуствује седници. Резолуција Информативног бироа у осуди врхушке КПЈ и њена садржина: критика друге национализације и колективизације као левичарење (за "вртоглави скок удесно"), демагогија и авантуризам, предсказивање рестаурације капитализма у Југославији, прихватање националпатриотизма насупрот пролетерском интернационализму, критика продора буржоаске идеологије, осуда што се државна безбедност ставила изнад Партије, истицање опасности да КПЈ буде ликвидирана као класна партија радничке класе, да су поједини дипломати у служби западне обавјештајне службе и др.

Објављивање Резолуције у југословенским средствима и форми сања 29. јуна 1948. године. Како је дошло до објављивања? Изјашњавања "за" и "против" Резолуције. Прва хапшења. Одговор врхушке КПЈ на Резолуцију. Сагледавање Резолуције и одговора на Резолуцију кроз чињеничко стање и кроз наредна историјска кретања.

Петти конгрес КПЈ

Краћи осврт на сазив и садржину рада Петог конгреса, одржаног у Београду 21-28. јула 1948. године у присуству 2.344 делегата, одређена и привржена партијској врхушки. Малобројна опозиција не сагледава могућност изношења својих виђења. Јосип Броз одбацује све критике из Резолуције, заклиње се на верност социјализму, Совјетском Савезу и Стаљину, а све делегате који су аплаудирали на верност Стаљину дао је похапсити непосредно после Конгреса. Конгрес испуњен демагогијом у смислу потпуно исправног пута којим је партијска врхушка водила Партију и државу.

Хапшења, убиства, зајварања и лођори

Хапшења пре и после Петог конгреса, нарочито у другој половини 1948. године. Кршење Устава ФНРЈ и Статута КПЈ у смислу слободе изјашњавања. Недодирљивост личности Јосипа Броза у смислу критичности. Одбијање генерала Крчића и Жижића да суде похапшеним

комунистима-интернационалистима, њихово хапшење и пресије над њима. Кривичне и административне казне. Број осуђених и административно кажњених, висина казни, физичке и психичке пресије током истраге.

Логори: Голи оток, Свети Гргур, Угљан, Градишка, Билећа, Столац, Забела, Рамски рит и др. Физичке злоставе и психичке пресије у време издржавања казни, као мере "ресоцијализације" осуђених и кажњених лица.

Убиства комуниста-интернационалиста у току потраге за њима на месту налаза, без икаквог суђења, нарочито истаћи бјелопољски случај.

Злостављање породица ухапшених, осуђених и кажњених лица, принуђавање жена да траже развод брака.

Промена структуре чланства КПЈ

КПЈ је почетком 1948. године имала у свом саставу око 285 хиљада чланова, а у време изласка Резолуције Информативног бироа (средином 1948) око 400 хиљада. У раздобљу од 1948. закључно са 1952. годином искључено је из КПЈ око 270 хиљада чланова због наводне подршке коју су дали Резолуцији Информбироа. То су били чланови КПЈ који су народноослободилачку борбу изнели на својим плећима (60 одсто), патриоти у правом смислу речи и прожети пролетерским интернационализмом, посебно одани Совјетском Савезу као првој земљи социјализма. Огромна већина искључених ступила је у чланство КПЈ пре изласка Резолуције Информбироа. У чланству КПЈ остало је око 130 хиљада лица пре изласка Резолуције. Међу њима било је и оних који су остали на позицијама социјализма и комунизма, али су били у мањини, разочарани, пасивизирани и застрашени опасношћу да буду затворени, или оних који нису схватили којим се правцем креће југословенско друштво.

Примају се нови чланови у КПЈ. После Петог конгреса до краја 1948. године примљено је око 215 хиљада, у 1949. години око 80 хиљада, у 1950. око 105 хиљада, у 1951. око 130 хиљада и у 1952. години око 120 хиљада чланова. Укупно је примљено 550 хиљада лица, тако да КПЈ са примљеним и оним који су остали у Партији има у свом саставу крајем 1952. године око 750 хиљада чланова.

Социјална и идејна структура чланства КПЈ је у времену од 1948. закључно са 1952. годином потпуно измењена. Тиме је државна и партијска врхушка извршила државни и политички удар, окренула се позицијама антмарксизма и антикомунизма, али је задржала комунистички атрибут, који је са својим чинима из дана у дан све више компромитовала.

Шести конгрес КПЈ, промена имена у Савез комуниста Југославија (СКЈ)

Од 2. до 8. новембра 1952. одржан је Шести конгрес КПЈ у Загребу: промена имена Комунистичке партије Југославије у Савез комуниста Југославије: почетак федерализације Партије (аустро-марксизам). Не ради се о формалној промени имена, већ о раскиду са марксизмом-лењинизмом, са светским комунистичким покретом, пролетерским интернационализмом, и искорачу у прихватање и усвајање национал-патриотизма, који даље корача ка национализму, и о прихватању буржоаског погледа на свет под комунистичким атрибутом. Тиме је ударен зачетак ревизионизма у комунистичком покрету у целини, који ће у каснијем раздобљу добијати маха.

Јачи продрор буржоаске идеологије и раскошног живота

Продор буржоаске идеологије у култури, уметности и средствима јавног информисања; утицај на младе људе: филма (кроз каубојштину и др.), кич литературе, порнографије, декадентне музике, игара и песама, моде, хиперболисања пута до среће и богатства, које је наводно доступно сваком грађанину у капиталистичком свету, пропаганда буржоаског погледа на живот - свет у целини. Студирање, научно усавршавање и школовање официрског кадра на Западу. Антисовјетска и антикомунистичка пропаганда кроз комунистички атрибут. Виле и летњиковци Јосипа Броза и његових сарадника, раскош републичких и покрајинских бирократија, коју опонаша бирократија из општинских центара.

Насупрот раскошном животу бирократских структура, рађа се и умножава незапосленост, шири се проституција, наркоманија и силеџијство.

Самоуправљање

Дана 27. јуна 1950. донет Закон о управљању државним привредним организацијама од стране радних колектива. Успоставља се тзв. самоуправљање којим се наводно ликвидира државна бирократија у привреди, а да њом руководе непосредни произвођачи ("Фабрике радницима").

Остају фискалне обавезе према држави, расподела дохотка практично се отуђује од непосредних произвођача. Дохотком на основу државних регулатива у основи располаже централна и локална бирократија према свом нахођењу; богаћење, раскош и луксузни живот шаџице људи из бирократских структура. Преображај државне својине у друштвену, односно групну својину у којој се напуштају социјалистич-

ка мерила. Ликвидација планске привреде у целини и увођење слободних тржишних законитости. Конкуренција у привреди. Преимућство предузећа са јачом материјалном базом на слободном тржишту. Необуздана конкуренција, локалистичка схватања, егоистичка заслепљеност појединаца и група, шпекулантски послови, анархистичке појаве, заштравање проблема незапослености, број незапослених се пење временом на око 2,5 милиона људи, из економских разлога емигрирало око 1,5 милиона људи. Процват криминала, мита, корупције, службених злоупотреба (употреба службених кола у личне сврхе, банкетоманија и др.).

Кроз самоуправљање радничка класа није постала власник фабрика, а још даље је била од тога да успостави своју власт на читавој државној лествици. Групно својински односи компромитују друштвену својину, разарају је до садашњег жалосног стања, тј. до њене приватизације.

Самоуправљање, онакво какво је било у нашој земљи, није никаква теоретска новотарија, већ примена прудонистичке доктрине од средине 19. века. Карл Маркс разобличио је Прудонове поставке кроз своје дјело *Филозофија беде*. Самоуправљање као антипод марксистичкој доктрини.

Финансијска помоћ Запада и Балкански савез

Западне силе, чланице Нато-пакта, свесрдно финансијски "помажу" званичнике Југославије у економском и војном погледу уз политичке уступке, а у циљу продубљавања сукоба између Југославије са једне и Совјетског Савеза са земљама народне демократије са друге стране, дају дугорочне кредите, од којих су неки уз противуслуге отписани. Пропагандна Западна југословенског модела социјализма и ефикасности самоуправљања са циљем да буде привлачан совјетским и источноевропским грађанима. Образовање Балканског савеза између Југославије, Турске и Грчке (1953) као филијале Нато-пакта, с обзиром на околност да су Турска и Грчка биле чланице овог пакта. Југославија се *de jure* и *de facto* укључује у Нато-пакт. Образовање Варшавског уговора, 1955. године, као противтежа Нато-пакту.

Привидно побољшање односа Југославије са Совјетским Савезом и источноевропским земљама (1955-58) и поновно побољшање односа

Јуна 1955. године партијско-државна делегација Совјетског Савеза са Никитом Сергејевичем Хрушчовом на челу посетила Југославију у циљу нормализације односа. Београдска декларација. Ублажен окрутни режим у логорима за политичке осуђенике. Крајем 1956. го-

дине пуштен је на слободу знатан број осуђених, али је логор за политичке осуђенике на Голем отоку остао све до 1962. године.

Седми конгрес СКЈ, одржан априла 1958. године, усвојио нов програм, који је осуђен од свих комунистичких партија "катехизис савременог ревизионизма". Поновно заоштравање односа са Совјетским Савезом и источноевропским земљама. Административно хапшење "непоправљивих" присталица Информбироа, који су били пуштени из логора. Административне казне на две и више година "изолације" похапшених лица. Издржавање казне на острву Свети Гргур. Примена свих дотадашњих физичких и психичких пресија над "изолованим" лицима, довођење усташке младежи на Свети Гргур за обрачун са информбиривцима.

Југословенска званична подршка дисидентима у Совјетском Савезу.

Покрећ несврстаних

Иницијативу за образовање несврстаних дали Југославија, Индија, Египат и Индонезија. Циљ: формално дистанцирање од Варшавског уговора и НАТО-пакта, а у наводној тежњи спречавања избијања светског рата. Ванблоковска политика.

Покрет несврстаних образован на самиту председника држава и влада у Београду из 22 државе Азије, Африке, Јужне и Средње Америке и Европе, у септембру 1961. године. У суштини покрет је имао за циљ да новонастале државе ослобођене колонијалног ропства веже за покрет и тиме спречи њихово прожимање са социјалистичким земљама. Покрет у почетку прожет конзервативношћу. Уласком неких социјалистичких земаља у покрет, донекле промењен његов карактер. Међусобни војни обрачуни између неких несврстаних земаља. Због своје хетерогености и међусобних обрачуна, несврстане земље, без обзира на бројност, нису могле значајније утицати на решавање светских проблема.

САД финансирају Јосипа Броза за његову делатност на политици несврстаности, нарочито за његова бројна путовања по земљама Африке, Азије, Јужне и Средње Америке.

Државни и партијски национализам и сепаратизам

Пленарна седница ЦК КПЈ (тзв. Четврти пленум) на Брионима од 1. јула 1966. године: разрачун са српским руководиоцима и осуда Државне безбедности. Почетне последице: све израженија сукобљавања између републичких и покрајинских руководства, која се преносе на народ у разбуктавању национализма и сепаратизма. Трасиран пут републичких и покрајинских етатизама, национализама и

сецесионизама. Подршка јачању аутономије на Косову са елементима државности.

На Косову и Метохији разбуктава се арбанашки национализам, изражен кроз масовни покрет Арбанаса, а подстрекаван кроз легалне покрајинске структуре. Арбанашка мајоризација изражена кроз покрајински национални кључ, националне и социјалне последице. Арбанашке демонстрације од 27. новембра 1968. године на Косову и Метохији и неким деловима Македонија, са паролама за самоопредељење и за републику Косово. Притисак на Србе и Црногорце ради њиховог исељавања. (Тада је расељена 1/3 до тада нерасељених Срба и Црногораца са Косова и Метохије.)

Масовни покрет у Хрватској за сецесију, организатори врхушка Савезе комуниста Хрватске, усташе и католички клер. Кулминација масовног покрета током 1971. године. Пленарна седница ЦК СКЈ у Карађорђеву почетком децембра 1971. године. Привидни разрачун са хрватским руководством Савеза комуниста. Привремено сплашњавање масовног покрета у Хрватској, али не и сецесионизма на Космету, који несметано наставља антијугословенску активност.

Доношење амандмана у времену између 1967. и 1971. године. којим Југославија добија карактер добровољног споразумевања република и покрајина. Конфликти између република и покрајина и национална конфронтација у СКЈ. Образовање републичких и покрајинских Савеза комуниста. Преношење националне конфронтације на народ у целини и на радничку класу, чиме се отупљује класна борба.

Конфедерални устав из 1974. године

Конфедерални устав из 1974. године, заснован на донетим амандманима, засновао државну организацију на паритету република и покрајина. Иако се Уставом задржава федеративно име државе, она је практично конфедерација са правом консензуса сваке републике и покрајине. Историја је показала да се ниједна конфедеративна држава није дуго одржала, или се распала или се револуционарним путем пришло њеном прожимању. У Устав су практично угравирани темељи државног распада. У њему је легализована општенародна одбрана, односно образовање републичких и покрајинских војних формација, које временом добијају карактер противтеже ЈНА за разбијање Југославије. Покрајине добијају статус консултативног елемента федерације. Србија подељена на три државе: "ужу Србију", Косово и Војводину. Још израженије заоштравање међурепубличких и покрајинских трвења.

Студентски најредни покрети 1968. и 1971. године

Масовни студентски покрет у Београду, јуна 1968, за смену бирократског руководства, односно тзв. црвене буржоазије, и враћање на истински комунизам. Југословенска опредељеност студената и против разних сецесионизама. Разбијање студентског покрета путем силе и хапшења организатора покрета.

Масовни покрет студената на Универзитету у Приштини против арбанашког сепаратизма, мајоризације, претварања Универзитета у Приштини у искључиво покрајински универзитет на којем апсолутну превагу добијају арбанашки студенти, а потискује се и укида настава на српскохрватском језику. Студенти се изјашњавају за Југославију. Зборови студената 3. децембра 1971. Хапшење и осуда групе студената за наводно ремећење реда и мира. Гушење покрета и настављање сепаратистичке активности са још јачим заносом кроз легалне трансмисије на Косову уз подршку југословенске врхушке.

Пећи конгрес обнове КПЈ у Бару

Делатност политичке емиграције на бази Коминформа. Формирање (1967) и деловање Иницијативног комитета за обнову Комунистичке партије Југославије. Одржавање контаката Иницијативног комитета са истомишљеницима у земљи. Одржавање Конгреса обнове КПЈ у Бару 6/7. априла 1974. године: осуда државног и партијског (СКЈ) руководства за национализам, антмарксизам, за огромну незапосленост и одлив радне снаге на инострано тржиште, за завођење групно-својинских односа кроз самоуправљање, за усвајање Устава из 1974. године, који због свог конфедеративног уобличења иде ка разбијању Југославије, осуда бирократских структура које живе раскошним животом присвајајући доходак радничке класе, осуда култа личности изражен кроз лик Јосипа Броза, који користи све виле и летњиковце ранијих династија на југословенском тлу и виле и летњиковце који се граде по републикама, осуда хапшења и физичких и психичких пресија које се спроводе над комунистима-интернационалистима у логорима на југословенском тлу; доношење Програма, Статута и Прогласа и њихова садржина; непризнавање Петог конгреса КПЈ који је одржан 1948. године.

Ширење мреже КПЈ у илегалним условима, затварања од 8. маја 1974. и касније. Истрага. Затворени мистериозни судски процеси у Пећи и Подгорици. Осуда 32 лица на 196 година строгог затвора. Накнадна хапшења и судска кажњавања на процесима у Тузли, Бањој Луци, Задру, Зрењанину, Београду и другим местима. Осуђено близу 600 лица, наводно због везе и припадности КПЈ.

Киднаповање политичких емиграната (државни тероризам), делимична ликвидација и делимично превођење у Југославију, званичне изјаве да су ухваћени у Југославији. Судски процеси против њих и њихове осуде на високе временске казне.

Легализација буржоаског либерализма у економији

Закон о удруженом раду из 1976. године. Подела предузећа (СОУР-а) на више асоцијација (ОУР-а). Потпуна ликвидација планске привреде и у оквиру предузећа, асоцијација чији су интереси супротстављени. Поједини погони-асоцијације врше размену технологије са привредним организацијама изван свог предузећа (СОУР-а), чиме наступа парализа мање конкурентних погона (асоцијација). Завођење потпуне тржишне привреде, чиме је дат импулс капиталистичком привређивању, веома сродном првобитној акумулацији капитала, давно превазиђеном у развијеном капиталистичком свету. Богађење једних погона на рачун других, једни погони пропадају, други јачају. Отпуштање радника из мање рентабилних погона. Незапосленост и продаја радне снаге на иностраном тржишту добија јачег маха. Рађање масовне шпекулације, кримилана и анархије. Ширење локализма и групне својине, почетак приватизације друштвених добара, тј. пуне рестаурације капиталистичких производних односа.

Распад Савеза комуниста Југославије, вишепартијски систем

Смрт Јосипа Броза у мају 1980. године. Заоштравање супротности по идеолошком, националном, међурепубличком, привредном, културном и кадровском питању. Циљ пароле "И после Тита, Тито!" . Масовни нереди на Косову и Метохији 1981. и касније све до 1988. године, које спроводе арбанашки сепаратисти у циљу одвајања ове територије из састава Југославије. Нереди подстакнути споља и изнутра, нарочито из Хрватске и Словеније. Смена руководстава у покрајинама Војводини и на Косову и Метохији и анулирање устава покрајина са одредбама државности (надлежности република), 28. марта 1989. године. Опструкција једног дела Арбанаса (екстремни део). Супротстављање руководства Словеније, Хрватске и Босне и Херцеговине. Активирање спољних фактора (великих сила) за разбијање Југославије.

Посљедњи, 14. конгрес, Савеза комуниста Југославије у мају 1989. године и његов распад у својству југословенске партије. Републички конгреси распаднутог СКЈ и преименовање ових организација у републичке социјалистичке и ситнобуржоаске партије. Крај једнопартијског система. Вишепартијски систем од 1990. године и формирање но-

вих социјалистичких, социјалдемократских, буржоаских, националних, верских и комунистичких партија. Легализација КПЈ.

Реститурација капитализма

Распродаја друштвене имовине, прво незаконито а затим на легалан начин, на основу законских одредби. Друштвена имовина се трансформише у приватну својину (приватизација), чиме се врши реститурација капитализма. Шпекулације и корупција у спровођењу приватизације. Усвајање "цивилованих вредности" и достигнућа "дајући подршку политичко-економском систему капиталистичких земаља, а у суштини прихватају се принципи из првобитне акумулације капитала, одавно превазиђени у развијеном капиталистичком свету. Настајање нове буржоазије. Пропратне појаве: незапосленост, беда, криминал, проституција и др.

Распад СФР Југославије

Коришћењем унутрашњих противуречности делују сполне силе. Прво су дејством метропола мултинационалног капитала као спољњег фактора разбијени Совјетски Савез и Чехословачка; у Југославији дејствује са паролем "Завади па владај", подстрекавајући пре свега верске и националне супротности.

Одвајање Хрватске (јун 1991), Словеније (октобар 1991), Босне и Херцеговине (април 1992), сецесија Македоније без проливања крви. Међународно признање отцепљених република. Србија и Црна Гора су се изјасниле за заједничким живот и прогласиле 27. априла 1992. године Савезну Републику Југославију.

З а к љ у ч а к

Оцена успостављања својинских односа 1945, 1946. и 1948. године, Устава из 1946. године и планске привреде са гледишта изградње социјалистичких друштвено-економских односа. Прве негативне појаве.

Објективно сагледавање Резолуције Информбироа, прихватљивост и неприхватљивост констатације, узимајући у обзир не само тренутно стање већ и са садашње временске дистанце оценити и каснији друштвено-економски ход југословенског друштва. Оцена геноцида према похапшеним комунистима-интернационалистима, самовољних убистава и злостава породица похапшених лица. Самоуправљање као вид прудонизма и антмарксистичке доктрине. Незапосленост. Повећање социјалних разлика. Раскош бирократских структура друштва.

Осврт на продор буржоаске идеологије, ослонац на Запад, Балкански савез, школовање кадрова у западним (капиталистичким) земљама, формирање и деловање западне агентуре из редова кадрова школованих на Западу.

Успон државног и партијског национализма, нарочито од 1966. године. Устав из 1974. године са гледишта конфедерализма, који је ударио темељ разбијању Југославије.

Конгрес обнове КПЈ у Бару у осуди националних супротности, огромних социјалних разлика, незапослености, настанку лумпенпролетаријата и Устава из 1974. године.

Легални импулси за капиталистички начин привређивања од доношења Закона о удруженом раду, ударени темељи за рестаурацију капитализма.

Кратка оцена о распаду СКЈ, о завођењу вишепартијског система и за распад Југославије.